

Ferencz József püspök jelentése a főtanácshoz.

Méltóságos és főtisztelendő Egyházi Főtanács!

Évi jelentésemet, mely Isten kegyelméből a 26-ik, nem kezdeném meg örvendetesebben, mint azzal, hogy mult évi egyh. főtanácsunk óta két egyházközségünk építettett egészen új templomot, a melyeknek felszentelési ünnepélyében szerencsés voltam magam is személyesen részt venni. Az egyik gagyai, a másik szt.-háromsági egyházközségünk. Egyik sem tartozik jobb módu egyházközségeink közé. Annál nagyobb elismerést és méltánylást érdemelnek ezen egyházközségeink hivei új templomuk építettése körül tanusított buzgóságukért és áldozatkészségükért. Általában örömmel tölti el lelkemet az a tapasztalat, melyet ezuttal is, említett két templomunk felszentelési ünnepélyére történt kiszállásom alkalmából, 10—12 egyházközségünk hiveivel való érintkezésem által szereztem magamnak, hogy a mi népünkben az egyházas szellemet, vallásos buzgóságot még nem támadta meg és nem esökkentette korunkban ezek iránt mind inkább terjedő közöny és ridegség annyira, hogy azokat kellő gondozással fenntartani és biztosítani ne lehetne egyházunk, a társadalom és haza érdekében egyaránt. Mert végre is vallásosság nélkül összes műveltségünk csak olyan lesz, mint a fővényre épített ház, a mely ha, az irások szerint, eljő az eső, eljönnek az árvizek és szelek, összeomlik. Avagy nem halljuk-e már is recsegní és ropogní itt is ott is a társadalmat fentartó oszlopokat? Nem látjuk-e miként vonul be gyakran a legnagyobb műveltséggel dicsekvők lelkébe a legsivárabb világnézet? Vajha ez intésül szolgálna legközelebből lelkészeinknek, hogy a vallásos érzést, az egyházi szellemet és hit-hűséget ne csak fentartani, hanem legjobb tehetségük szerint ápolni és fokozni igyekezzenek erre minden tekintetben alkalmas és fogékony népünkben! Vajha egyházunknak minden tagja, műveltek és kevésbé műveltek, tudományban bővölködők vagy írni és olvasni alig tudók, férfiak és nők kivétel nélkül mindyájan éreznék a vallás

fontosságát, az egyház intézményének nagy jelentőségét s ennek megfelelőleg hithűséggel, buzgósággal és áldozatkészséggel járulnának hozzá egyházunk erősítéséhez, az Isten országának építéséhez.

Kapcsolatban ezzel megemlítem, hogy haranglábi egyházközségünk is egy új templom építésében fáradozik, sőt ez is csaknem teljesen már felépült; valamint sárdi egyházközségünknek régi szép temploma helyreállítva s felszentelve, több évi bezáratás után, a napokban ismét átadatott a közhasználatnak ottani csekély számu híveink nagy öröme s lelki vigasztalására. Tornyokat szintén több helyt építettek, meg javítottak egyházközségeink. Tehát egyházunk életterején csakugyan nincs okunk kételkedni. Ebben bizva, jó reménnyel vagyok az iránt, hogy Isten segédelmével talán sikerülend sz.-udvarhelyi egyházközségünkben is végre-valahára egy templomot építeni, melynek gyönyörű tervrajza már készen van; csak az ahhoz megkívántató költség — sajnos — még hiányzik. S tekintettel Sz.-Udvarhely városi jellegére s általában egyházunknak a felépítendő templomhoz fűződő tekintélyére, annak költségeit sz.-udvarhelyi egyházközségünk egymagára a legnagyobb buzgósággal sem bírja meg. Ennél fogva legyen szabad addig is, míg ez irányban a szükséges lépéseket megtennők, a sz.-udvarhelyi templom építés ügyét egyházi főtanácsunk minden tagjának s ezzel egyházunk összes híveinek figyelmébe ajánlani. Igaz, hogy kevesen vagyunk, és szegények is vagyunk. De a mit igazán szeret az ember, arra áldozni is tud s az erős akarat előtt nincs lehetetlenség azon kívül, mint a mi a természet törvényeibe ütközik vagy Isten akaratjával ellenkezik. Ezek közül pedig egyik sem állhat útjában sz.-udvarhelyi templomunk óhajtott s mielőbb megvalósítandó felépítésének.

A mi már szorosabb értelemben vett évi jelentésemet illeti:

1. Belső emberek változása a mult évi egyh. főtanács óta:

a) Lelkészeknek rendeltettek: Gálfy Zsigmond, h.-m.-vásárhelyi l. Mészköre; Ádámosy Gábor, lelkészjelölt H.-M.-Vásárhelyre; Végh Mihály ravai l. Árkosra; Lőrinczi István, f.-rákosi l. Sz.-Kereszturra; Sárosi József, csokfalvi l. Ravába.

b) Kántor-tanítóknak: Benedek Mihály Mező-Berényből H.-M.-Vásárhelyre; Zoltán Ferencz Dévaványáról Mező-Berénybe, Lázár Dénes, okl. tanítójelölt, Dévaványára; Gálfy Kálmán, okl. tanítójelölt, Füzes-Gyarmatra (ujjonnan alakult l. egyházközség); Kálmán Miklós, okl. tanítójelölt, Jobbágyfalvára ideiglenes tanítóknak (újonnan szervezett elemi iskola).

e) Kántoroknak : Szabó Jenő kadácsi, Török Ákos eszkefalvi, Fazakas Dénes gagyai községi, Péterfi Gyula torozskói és Szathmári Lajos muzsnai állami iskolai tanítók az illető községekkel, illetve állammal fennálló szerződések alapján, a megnevezett községekben levő egyházközségeinkbe.

d) Elhunytak : Nagy Lajos árkosi, Dali Ádám sz.-mihályfalvi, Gábor Albert martonosi, Kis László m.-sárosi lelkész, Bedő Lajos nyug. lelkész, Fodor András torozskói és Zsakó János muzsnai kántor afiai.

e) Ürességben vannak : a bordosi, lókodi, sz.-mihályfalvi, martonosi, m.-sárosi, eszkefalvi, f.-rákosi, tehát 7 lelkészi állomás. S mivel ez idő szerint egy lelkész jelöltünk sines, a mult isk. évben jelesen minősített egyetlen lelkészjelöltünk, Ádámosy Gábor is már alkalmazva lévén, ezen ürességben levő lelkészi állomásokat nincs is kikkel betöltenem, legfennebb ha szolgálatban levő lelkészekkel ; a mi azonban az ürességben levő lelkészi állomások számát nem fogja apasztani. A jelen isk. év végén azonban remélhetőleg már 6 lelkészjelöltünk lesz. S miután jelenleg 20 papnövendékünk van, ha a halál is kiméletesebb lesz lelkészeink iránt, mint fennebb sajnosan láthatólag ez évben volt, egy pár év alatt talán sikerülend összes egyházközségeinket lelkészekkel ellátni ; a mi annyival inkább óhajtandó és szükséges, mert a jelen viszonyok között még a lelkipásztorral bíró gyülekezetek is nem egy veszélynek vannak kitéve, annyival inkább azok, a melyekben nincsenek órállók, nincsenek a kik népünket az élet küzdelmei és kísértései között a hitben erősítsék, s lelkökben, a mi szent vallásunk szerint, az Istenben való bizodalmat az evangelium örök igéivel ápolják és neveljék.

2. Az egyházi anyakönyvek és népesedési kimutatások szerint 1901-ben

A) Keresztetett :	a) fiú	1023
	b) leány	919
	együtt	1942 új szülött.

Kevesebb 53-al, mint 1900-ban. Ezekből házasságon kívül született 220.

B) Konfirmáltatott :	a) fiú	617
	b) leány	635
	együtt	1252 növendék.

Több 29-el, mint 1900-ban.

C) Összecsckettett:	a) tiszta unitárius . . .	328
	b) vegyes vallásu . . .	182
	együtt . . .	510 pár.

Több 9 párral, mint 1900-ban.

D) Eltemetett:	a) a férfi nemből	784
	b) a nőnemből	801
	együtt . . .	1585.

Több 27-el, mint 1900-ban.

E) Átállott egyházunkba	a) férfi	125	} = 254.
	b) nő	129	
Kilépett egyházunkból	a) férfi	41	} = 107.
	b) nő	66	

E szerint . . . 147-el

többen jöttek át egyházunkba, mint a hányan abból kiléptek.

F) A lélekszám 1901. év végén volt . . . 70348

„ 1900. „ „ „ . . . 69599

évi gyarapodás . . . 749 lélek.

A szülöttek és halottak közötti különbség a kimutatások szerint az előbbieik javára 357; az átállásokban mutatkozó különbség egyházunk javára 147 levén, ezek szerint az évi gyarapodás csak 504 lélek lenne, tehát 245-el kevesebb, mint a mennyiben a lélek szám fel van tüntetve. Tehát a kimutatások még mind nem elég pontosak. De a különbség most jóval kisebb, miut a megelőzőtt években. Ennyiben lelkész afiai részéről a statistikai adatok egybeállításában több figyelem mutatkozik.

Kapcsolatban ezekkel megjegyzem, hogy a beszolgáltatót adatok szerint 3 házaspár nem vette igénybe a lelkészi szolgálatot s ugyancsak 3 pár kötött szerződést gyermekeikre nézve egyházunk javára. Az egyházközségeket nem nevezem meg. Mert meg vagyok győződve, hogy ezek az adatok nem állanak magokban. Lehet, hogy több házaspár is maradott egyházi egybeadás nélkül s több szerződés is kötöttett a gyermekekre nézve megfordítva éppen a mi vesztességünkről. Csakhogy illető lelkész afiai elmulasztották azokat feljegyezni. Pedig szükséges ezeket tudni. Mert ez adatok is egyik hévmérőjéül szolgálnak hiveink vallásos buzgóságának és egyházas szellemének. Éppen ezért e helyen is felhivom lelkész afiait, hogy a népesedési kimutatások „Jegyzés“ rovatában ne mulasszák el jövőre mindnyájan bejegyezni ezeket az adatokat. A mit egy-két

lelkész megtesz, megteheti azt mindenik; sőt kötelessége is mindeniknek megtenni s a kura pastorális lelkiismeretes gyakorlása által oda hatni, hogy népünk szeretettel csüngjön egyházunkon s annak szertartásait tiszteletben tartsa.

3. A közvetlen püspöki vizsgálat alatt álló 8 anya- és 7 leány-egyházközség mult évi pénztárforgalma, a felülvizsgált számadások szerint, 141,355 kor. 58 fill. volt; az 1902-re átjött pénzvagyron 354,248 kor. 20 fill. Ez utóbbi a mult évre áthozott pénzvagyonnál kevesebb 8977 kor. 63 fillérral; de ezt birtokvásárlás okozza és így a vagyonnak csak áthelyezése. A kimutatott pénzvagyonnal szemben azonban 53,166 kor. 89 fill. adósság is terheli az egyházközségeket. Mindezekről különben az E. K. Tanácsnak részletes kimutatást adtam be és így a főbb adatok annak évi jelentésében is megtalálhatók.

Személyesen budapesti és torozzkói egyházközségeinkben tartottam ez évben vizsgálatot. Mindkét helyen örömmel győzőltem meg ezen egyházközségeinkben nyilvánuló jó rendről, pénzeiknek pontos kezeléséről, valamint valláserkölesi állapotokról. Budapesti egyházközségünkben a mult évben megalapított Dávid Ferencz-Egylet is jelentékenyen befoly az egyházi élet élénkítésére, szent vallásunk iránti rokonszenv ébresztésére. Torozzkói egyházközségünkben pedig alig mulik el egy év a nélkül, hogy ottani hiveink közül egyesek egy-egy kis alapítványt ne tennének az egyházközség különböző czéljaira. E tekintetben ki merem mondani, hogy torozzkói egyházközségünk legelől áll, a mennyiben nem hiszem, hogy egyetlen egyházközségünk is egyes hivei részéről annyi alapítványt tudna felmutatni, ha csekély összegekben is, mint torozzkói egyházközségünk. Pedig az ottani bányászat megszüntével torozzkói hiveink életmódja nagyon megnehezedett. Termő földjük kevés. Abból nem élhetnek meg. Kénytelenek az országban szerteszét keresni a munkát. S csakis itt keresnek. Mert arra még eddig nem volt eset, hogy közülök valaki akár Oláhországba, akár Amerikába kivándorolt volna. Ragaszkodnak szülőföldjükhöz és templomukhoz. Ezért, ha csak lehet, vasárnapokra és ünnepnapokra a távolabbi helyekről is, hol munkában vannak, haza mennek, hogy az isteni tiszteletben részt vegyenek. S általában aránylag kevesen telepednek le végképpen más helyeken. Szóval, torozzkói népünknel őseinek hitbuzgósága, házukhoz, a hazához és egyházunkhoz való ragaszkodása még mindig szép példákban nyilatkozik. Vajha ez erényeket átadnák utódaiknak is!

4. A báró Baldácsy-alapítvány meghatalmazottainak közgyűlése f. évi ápr. 18-án tartatott meg Budapesten. A közgyűlésben ezuttal is résztvettem. Bedő Albert meghatalmazott társamnak éppen azokon a napokban halván meg édes atyja, boldogult Bedő Lajos, nyng. lelkész a fia s temetésére utazván, a közgyűlésben e miatt nem vehetett részt. A közgyűlés mindenekelőtt kegyeletes érzésének adott kifejezést az alapítvány igazgatóságát idő közben ért veszteség, elnökének, Tisza Kálmánnak és jegyzőjének, Győry Eleknek történt elhunytá felett s kegyeletes érzését az elhunytaknak az alapítvány körül szerzett érdemeik elismerésével örökítette meg jegyzőkönyvében. Az igazgatóság elnökének egy évi időtartamra, a meddig még néhai Tisza Kálmán elnöksége tartott volna, báró Prónay Dezső választatott meg, a jegyzői állás ideiglenes betöltésével az igazgatóság bízott meg ugyancsak a jövő évi közgyűlésig. Báró Prónay Dezsőnek elnökké történt megválasztásával az igazgatóságban egy tag hiányozván, e helyre báró Bánffy Dezső választatott meg. Az igazgatóság évi bejelentésének tárgyalása rendjén vitára semmi okot nem adván, az egyhangulag részint tudásul vétetett, részint határozottá emeltetett. Az alapítvány évi jövedelméből egyházkerületenként ez évre is 8000 korona kiosztása határoztatott meg, a minek felhasználása jelen főtanácsunknak is bizonyára egyik legkedvesebb tárgya leend. A nagy alapító iránti hálás kegyelet kifejezésére, az alapítvány negyedszázados évfordulójának megünneplése iránt a múlt évi közgyűlésen felmerült indítványt a fennebb jelzett gyász esetek miatt s azért is, mert ez ünnepély megtartása iránt csak 3 egyházkerület küldötte be nyilatkozatát, levétetett a napirendről. A nagy alapító iránti hálás kegyeletes érzése különben ez ünnepély nélkül is örök és állandó lesz mindazok szívében, kik annak jótéteményeit most vagy a jövőben késő századokig élvezni fogják.

5. A Dávid Ferencz-alap kezelésem alatt álló részének állása f. évi október hó 1-én hitelszövetkezeti bankban betét 6964 kor., 68 f., négy egyházközösgünknel kölcsön-kötvényekben 5400 kor. együtt 12364 kor. 68 f.; múlt évi jelentésben kimutatott összegnél több 683 kor. 56 fillérrel. E szerint a közpénztárba beadható lenne újabb 10,000 kor. De mivel az egyházközösgéknél levő kölcsönök kamatjára nem lehet egész biztonsággal rendszeres kiadásokat fektetni s ezen kölcsönöket magam óhajtánám lebonyolítani, ha nem is 10,000 koronát, de a készpénzt ez év végére szándékszom

beadni a közpénztárba, hogy a rendelkezési alap ezzel gyarapodván, a jövő évben abból a mostani 1200 koronánál többet fordíthassunk közszükségeinkre, a melyek — sajnos — segély-forrásaiknál jobban nevednek.

A közpénztárba beadott összeggel ez alap jelenleg 35.462 kor. 68 fillért tesz ki. Mult évi jelentésében tévesen volt 23.745 kor. 50 fillér irva 34.779 kor. 12 fillér helyett. Ezt szükségesnek tartottam megjegyezni s a mult évi közlést itt helyreigazítani.

Az „Ézredéves alap“ ugyancsak f. évi októker 1-én 7267 kor. 51 fill. több 592 kor. 44 fillérrrel mult évi jelentésében kimutatott összegnél. E gyarapodás nagyobb részben a betétként elhelyezett pénz kamataiból van. Adomány nagyon kevés benne. De így is lassanként ez az alap is nő s ha időt adunk fejlődésére, magától is csak tovább nő.

6. A britt és külföldi Unitárius Társulat 50 font sterlinggel, az amerikai Unitárius Társulat 200 dollárral segélyezte ez évben is budapesti s annak kapcsolatában levő egyházközségeinket. A Tagart kisasszony vezetése alatt a mult évben itt járt angol testvéreink hazájukba visszatérve, a miként ezt már ittlétükben is nyilvánították, hogy e látogatásuknak emléke ez úton is fennmaradjon, maguk között gyűjtést rendeztek papnevelő intézetünknel egy új tanári szék felállításához megkivántató alap javára. E ezimen küldött adományok a közpénztárban kezelt Channing-alaphoz utaltatván be, arról az E. K. Tanács évi jelentése is meg fog emlékezni. Sajnos, hogy angol testvéreink oxfordi papnevelő intézetébe már két év óta nem tudunk egy ifjut küldeni. Nem mintha papnevelő intézetünkben erre alkalmas ifjut nem találtunk volna, hanem mert az ürességben levő lelkészi állások miatt egy papjelöltet sem nélkülözhetünk egy évig se. Megkísérletem az oxfordi segélyt egy jogvégzett ifju részére megnyerni, de nem sikerült. Angol testvéreink ezt csak olyan ifjunak adják meg, a ki a papi pályán vagy mint felszentelt pap, papnevelő intézetünknel fog egyházunknak szolgálni. A Sharpe kisasszonyok leánynevelő intézetében azonban a mult tanévben is volt s ez évre is ott marad Boér Lenke kisasszony, dr. Boér Jenő orvos úr leánya Tövisről, a kiről a Sharpe kisasszonyok a legkedvezöbben és minden tekintetben elismeréssel nyilatkoznak.

Mult évi jelentésében megemlékeztem volt az unitáriusok és más szabadelvü vallásos gondolkozók nemzetközi tanácsának ugyancsak a mult évben Londonben tartott gyűléséről, jelezve azt a szándé-

komat, hogy munkás leszek benne, hogy ezen a gyűlésen tartott felolvasásokat, ha csak lehet, a mi nyelvünkön is kiadjuk. Lefordításukra készséggel vállalkozván mindazon lelkészeink és tanáraink, a kik az angol nyelvet birják, e felolvasásokat „Szabadelvű gondolkozás a XX-ik század kezdetén“ ezimen javarészből kiadtuk. Legyen szabad figyelmökbe ajánlanom azoknak, a kik talán még nem látták és nem olvasták ezeket a felolvasásokat. Érdekesekek és tanulságosak azok, ha — a mint ezt a mű előszavában is kijelentettem — nem is érthetünk egyet mindenben egyes felolvasásokban foglalt nézetekkel. S nekünk mindenesetre némi elégtételül szolgálhat az, hogy a mi nyelvünk hazánkban protestáns testvéreink irodalmi czélokra sem kívánnak kezet szorítani, a külföld kiváló hírnevű protestáns hittudósai az unitárius zászló alá seregelve emelik fel szavukat a sötétség ellen, a vallásos szabad gondolkozás érdekében; sőt nem egy közülök teljesen azonosítja magát a mi vallásos gondolkozásunkkal és hitnézeteinkkel. E nemzetközi tanács a jövő 1903-ik év szeptember havában Amsterdamban fogja megtartani gyűlését, a melyre közülünk is többeket meghívtak már. Vajha egyikünk vagy másikunk eleget tehetne e meghívásnak!

7. Még csak a kegyelet fáklyáját gyujtom meg, hogy halottaink sírját felkeressem. Mult évi főtanácsunk óta elhunyt belső embereinkről fennebb már megemlékeztem. Fájdalom, a rendesenl többben estek ki ezek közül sorainkból s többnyire csak az élet derekán. Egyházi tanácsosaink közül Veres Károly, Modvai János és Fejér Lajos afiai végezték be földi pályafutásukat s hagyták itt munkásságuk terét. Emlékezetünk kíséri mindnyájukat. A béke angyala örködjék sírjuk felett.

Tisztelettel kérem a mélt. és főt. Egyházi Főtanácsot, méltóztassék ez évi jelentésemet tudomásul venni és elfogadni.

Kolozsvárt, 1902. október hó 20.

Az Egyh. képv. tanács jelentése a Főtanácshoz.

Méltóságos és Főtisztelendő E. Főtanács!

Egy év telt el újra mindnyájunk s így Egyházunk életéből is. Egy év, melynek örömeiből és bánataiból, küzdelmeiből és munkájából mindnyájunknak kijutott. Egyházunk ügyeiben szükségeltető munkából E. K. Tanácsunk is kivette a maga részét. S a mult évi főtanácsi gyűlésünk után egy évvel készséggel, a köteleesség teljesítés és felelősség tudatának érzetével adunk most számot az E. K. Tanács egy évi munkálkodásáról.

Az 1901. év szeptember havában tartott főtanácsi ülésünk után az E. K. Tanácsnak 12 rendes és 1 rendkívüli ülése volt. A főtanácsi határozatok közül azokat, melyek E. K. Tanácsunk elé utaltattak, vagy adattak, végrehajtottuk. Sem az intézkedések, sem a határozatok végrehajtása elé nagyobb akadályok nem gördültek. Az egyes bizottságok és tisztviselők, valamint esperes és iskolai igazgató afiai a szükségeltető és megfelelő pontossággal és lelkiismeretességgel teljesítették köteleességeiket. Sürgető iratokra nem sokszor volt szükségünk. Mindazonáltal az ügyek pontos és gyors elintézhetese czéljából ujból is kérnünk kell azokat, a kiket illet, hogy saját maguk és Egyházunk egyetemének jól felfogott érdekéből a reájuk bízottakban híven, pontosan és lelkiismeretes gyorsasággal eljárni igyekezzenek.

Az évi esperesi vizsgálatokat esperes afiai mindenütt személyesen végezték és pedig kellő tapintattal és megfelelő szigorral. Az egyházközségekben, valamint belső embereink között oly egyenetlenség, melyet szigorubb intézkedés nélkül rendbe ne lehetett volna hozni, nem fordult elő. Egyházközségeinkben, néhány kivételével, a vagyon kezelés körül kellő rend és takarékoság nyilvánul. A hol szükség volt, ott mind az esperesi vizsgálószerk, mind az E. K. Tanács megtették a kívánt intézkedéseket s azok végrehajtásáról a legtöbb esperes afia jelentése be is érkezett.

A világiak élénk érdeklődéssel vesznek részt egyházi ügyeinkben. Lelkészeink tulnyomó része lelkiismeretes buzgósággal és szép sikerrel működik. Sajnos azonban, 3 ellen fegyelmi vizsgálat is volt folyamatban. Tanítóink és énekevezéreink nem maradnak hátra, sőt több helyen a legelsők közé tartoznak egyházunk ügyei szolgálatában.